

## KRIVIČNA ODGOVORNOST I KORPORATIVNA SIGURNOST

**Doc. dr. Sedžad Milanović, email: sedzadmilanovic@ymail.com**  
**Vlada SBK Travnik, Ministarstvo privrede, 70240 Gornji Vakuf-Uskoplje**

***Sažetak:** Ovaj rad prikazuje odnos između krivične odgovornosti i korporativne sigurnosti kroz analizu odgovornosti fizičkih, ovlaštenih i pravnih osoba u korporacijama. Ova dva instituta predstavljaju interesantno i izazovno područje istraživanja, s obzirom na promjene u krivičnom zakonodavstvu BiH i normativne okvire u kojima danas egzistiraju privredni subjekti. Korporativna sigurnost jedna je od temeljnih strateških funkcija svakog ozbiljnog pravnog subjekta, pa se zbog toga može postaviti pitanje: da li se kroz obavljanje te funkcije čine određene radnje ili propusti koji mogu dovesti do krivične odgovornosti kako pojedinca, tako i pravnog subjekta. Stupanjem na snagu novih krivičnih zakona u BiH, uvedena je u naše zakonodavstvo prvi put i odgovornost pravnih osoba za krivična djela, pa je stoga važno odrediti koje krivičnopravne odredbe se mogu primijeniti na pravne osobe i za koja krivična djela. Razvoj novih naučnih i praktičnih tehnologija dovodi do takvih oblika kriminala u okviru korporacija u kojima je, pored pojedinca ili fizičke osobe kao odgovorne osobe, sve značajnija i krivična odgovornost pravne osobe. Također, vrlo važno pitanje predstavlja i odgovornosti odgovorne osobe u okviru pravne osobe kao i ostalih pojedinaca u pravnom subjektu, a sve s obzirom na njihove povjerene poslove i nadležnosti utvrđene zakonom i drugim propisima.*

***Ključne riječi:** Krivična odgovornost, korporativna sigurnost*

## CRIMINAL RESPONSIBILITY AND CORPORATE SECURITY

***Abstract:** This paper shows the relationship between criminal responsibility and corporate security by analyzing the responsibilities of physical, licensed and legal persons in corporations. These two institutes are interesting and challenging area of research, given the changes in the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina and normative framework in which business entities exist today. Corporate Security is one of the core strategic functions of any serious legal entity, and therefore the question can be asked whether the performance of these functions make certain acts or omissions that could lead to criminal responsibility of both individuals and legal entities. With the entry into force of the new criminal codes in Bosnia and Herzegovina, was introduced in our legislation for the first time and the responsibility of legal persons for criminal offenses, so it is important to determine which criminal provisions are applicable to legal persons and for which crimes. The development of new scientific and practical technology leads to such forms of crime in the context of a corporation in which, in addition to the individual or individuals as responsible persons, and more important and criminal liability of legal persons. Also, very important concern is the responsibility of the responsible person within legal persons and other individuals in the legal entity, all with respect to their assigned duties and responsibilities set forth by law and other regulations.*

***Keywords:** Criminal responsibility, corporate security*

## 1. Krivična odgovornost

### 1.1. Uopšte o odgovornosti

Krivična odgovornost je jedan od najvažnijih instituta u krivičnom pravu i kroz historiju je isti bio različito definisan. Sam pojam odgovornost u jezičkom smislu govori o tome da je čovjek odgovoran ili bi trebao da bude odgovoran za određene radnje koje čini, pa čak i za neke radnje koje je propustio da učini. U ovom radu govorimo o krivičnoj odgovornosti<sup>42</sup> naspram postavljenih društvenih normi u određenoj društvenoj organizaciji ( korporaciji) ili preciznije, o krivičnoj odgovornosti: pojedinca, odgovornih osoba, grupe lica i pravnog lica kao počinitelja krivičnih djela u određenoj društvenoj organizaciji. O krivičnoj odgovornosti u nauci krivičnog prava postoji više teorija o krivičnoj odgovornosti od kojih su najznačajnije: psihološke, teorije vinosti, normativne i psihološko-normativne. Psihološke teorije su nastale u Njemačkoj i prema istima krivnja se sastoji u psihičkom odnosu, koji obuhvata djelo kao događaj u vanjskom svijetu, a ne obuhvata i svijest o protupravnosti djela. Prema ovim teorijama vinost i krivica se svode na čisto psihički odnos učinioca prema djelu kao faktičkom događaju, njegovoj predstavi o djelu kao takvom. Osnovni prigovor koji se ovim teorijama upućuje je to da je pojam „krivice teško svoditi na goli psihički odnos prema učinjenom djelu, bez uključivanja bilo kakvih normativnih sadržaja u njega.“<sup>43</sup> Normativne teorije vinosti, suštinu krivice vide u prekoru koji se učiniocu upućuje za izvršeno krivično djelo. „Povod za nastanak su bili neki slučajevi krajnje nužde kod kojih se nije moglo opravdati isključenje protupravnosti, ali ni osuda počinitelja.“<sup>44</sup> Prema ovim teorijama vinost ili krivica se ne svodi na psihički odnos, već na vrijednosno-logičku ocjenu datu od

nepristrasnog ocjenjivača, koja je čisto normativnog karaktera. Psihološko - normativne teorije ili normativno - psihološke teorije obuhvataju dvije vrste elemenata krivice i to psihološke i normativne. Ove teorije polaze od stanovišta da krivica obuhvata svijest o počinjenom krivičnom djelu i svijest o protupravnosti počinjenog djela.<sup>45</sup> „Prema ovim teorijama krivica kao prijekor uključuje uračunljivost, umišljaj i nehat, te svijest ili mogućnost postojanja svijesti o protivpravosti djela.“ Krivična odgovornost predstavlja skup subjektivnih pretpostavki koje trebaju biti ispunjene da bi se jedno nedopušteno i protivpravno djelo moglo pripisati počiniocu ili da bi mu se ono moglo staviti na teret. To u krivičnom pravu znači primjenu principa subjektivne odgovornosti i objektivno-subjektivne koncepcije krivičnog djela a zbog svog značaja ono je postalo jedno od osnovnih krivičnopравnih načela koje je izraženo na način da nema kazne bez krivnje (nulla poena sine culpa). Pojam krivične odgovornosti u BiH krivičnom pravu određen je zakonom i to na način da je krivično odgovoran počinitelj koji je uračunljiv i kriv za počinjeno krivično djelo.<sup>46</sup>

Analizirajući ove odredbe može se zaključiti da krivičnu odgovornost u našem zakonu čine dvije komponente ili dva subjektivna elementa i to: njegovo psihičko stanje i njegov psihički odnos prema krivičnom djelu, tj. uračunljivost i krivica ili vinost. Od osnivanja društvene zajednice čovjek je bio odgovoran za kršenje postavljenih društvenih normi, a s tim da se ta odgovornost razlikovala od odgovornosti koja je danas postavljena u savremenom društvenom uređenju. Razvojem društvene zajednice razvijala su se i mijenjala shvatanja o osnovima, granicama i pravilima čovjekove odgovornosti, ali su se nastojali uspostaviti i određeni principi i pravila odgovornosti kao značajnog uslova za primjenu krivičnopравne sankcije. Općeprihvaćeni princip za kažnjivost u starijim vremenima bio je princip objektivne odgovornosti sa određenim i malim

<sup>42</sup> Posljednjim izmjenama i dopunama KZ BiH umjesto termina krivična odgovornost usvojen je termin krivica ( „Sl. glasnik BiH”, broj 8/10). Izmjenama KZ F BiH ovaj termin je zamijenjen terminom krivice ( „Sl. novine F BiH”, broj 42/10). Isto je urađeno i u KZ RS 2010. godine, dok je u KZ BD ostarterminkrivič naodgovornost.

<sup>43</sup> Babić M i Marković I., op.cit. str.27

<sup>44</sup> Novoselac P., op.cit. str.236

<sup>45</sup> Kambovski V., op.cit. str.387

<sup>46</sup> Čl.33.KZ BiH

izuzecima. Savremeno krivično pravose zasniva na principu subjektivne odgovornosti, što podrazumijeva da je za kažnjavanje učinioca pored protivpravosti počinjenog djela potrebno i postojanje njegove krivice za učinjeno djelo. Za razliku od subjektivnog koncepta, kod objektivne odgovornosti za kažnjavanje nije od značaja kakav je subjektivni odnos učinioca prema zabranjenom ponašanju i prouzrokovanoj posljedici, jer je za njegovu odgovornost dovoljno da je svojom radnjom prouzrokovao datu posledicu. Objektivna odgovornost u starim zakonodavstvima bila je pravilo, a pojedini slučajevi subjektivne odgovornosti izuzetak.<sup>47</sup> Danas je situacija u pogledu subjektivne odgovornost potpuno drukčija. Izuzetno, princip objektivne odgovornosti je i danas prisutan u nekim zemljama, kod lakših krivičnih djela (Engleska, SAD). Naše krivično zakonodavstvo, kao i većina savremenih zakonodavstava, stoji na klasičnim pozicijama u pogledu utvrđivanja krivične odgovornosti,<sup>48</sup> tj. prihvata princip subjektivne odgovornosti. To znači da krivična odgovornost postoji samo onda kad je učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela imao takvo psihičko svojstvo i takav psihički odnos prema djelu da mu se ono može staviti na teret. Krivica je dakle, individualna kategorija i predstavlja skup uslova pod kojima počinilac može biti proglašen odgovornim za određeno krivično djelo, ali bez kojih mu se djelo ne može pripisati, niti staviti na teret.<sup>49</sup> Time se izražava stav da je krivica lična kategorija i da se temelji na individualnim sposobnostima i mogućnostima određenog počinioaca, što predstavlja jednu od suštinskih odlika današnjeg modernog

<sup>47</sup> Ćirić J., op.cit. str. 68- 69. Autor u jednom poglavlju u knjige obrađuje uračunljivost i objektivnu odgovornost i postavlja pitanje da li se kroz objektivizaciju psiholoških fenomena normalnosti i uračunljivosti ustvari dolazi do objektivizacije odgovornosti. Dalje konstatuje da odnos prava sa jedne strane, psihologije i psihijatrije sa druge strane, u praksi se često svodi na odnos čistog formalizma, što indirektno uvodi objektivnu odgovornost u pravo.

<sup>48</sup> Srzentić N. i dr., op.cit, str.67.

<sup>49</sup> O krivici vidi više Jovašević D i Petrović B., Novi koncept krivice u krivičnom pravu Srbije, Zbornik rada Pravnog Fakulteta u Nišu, broj: XLVII/2006. str. 36 - 40.

krivičnog prava. Krivica je veoma kompleksna subjektivna kategorija kod čije se ocjene u krivičnom postupku mora voditi računa o više elemenata kao što su: sama ličnost počinioaca, način na koji se odlučio za izvršenje određenog djela, njegova motivacija, unutrašnji razlozi, i sl.<sup>50</sup> Krivična odgovornost je nužna pretpostavka za primjenu odgovarajuće kazne za izvršioca kriminalne radnje ili krivičnog djela i ista je predmet različitih teoretskih stavova i rasprava. Prema općeprihvaćenom stavu, krivična odgovornost (krivica) postoji onda kada je učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela imao takva psihička svojstva i takav psihički odnos prema djelu, da mu se ono može staviti na teret. Krivična odgovornost pretpostavlja, dakle, uračunljivost i vinost, kao skup subjektivnih uslova bez kojih nema krivične odgovornosti. Pored ovog određenja krivične odgovornosti, koje se sastoji od psihičkih elemenata, postoji i šira shvatanja krivične odgovornosti prema kojima se sadržaj odgovornosti određuje objektivno-subjektivno i čine ga dvije komponente. Objektivna komponenta predstavlja krivično djelo, a subjektivna uračunljivost i vinost.<sup>51</sup> Zakon je negativno odredio pitanje postojanja neuračunljivosti, a isto vrijedi i za pojam i postojanje bitno smanjene uračunljivosti.<sup>52</sup>

Uračunljivost i vinost su podložni stepenovanju (veća ili manja uračunljivost i veća ili manja vinost), a u zavisnosti od toga i krivična odgovornost je podložna stepenovanju. U krivičnopravnoj teoriji anglosaksonskih zemalja neophodno je, da bi počinilac bio kriv i snosio odgovornost za posljedice svog djela, da se zadovolje dva kriterijuma: da je počinio kriminalni akt (*actus reus*) i da posjeduje neophodnu namjeru da učini to djelo (*mens rea*).<sup>53</sup>

*Mens rea* se obično definiše kao psihički odnos prema djelu, ali i kao duševno stanje učinioca u funkciji prema djelu. Počinilac

<sup>50</sup> Loc.cit.

<sup>51</sup> Nešić Lj., Krivično pravo: opštideo, VŠUP, Beograd, 1999., str.147.

<sup>52</sup> Buturović J., Znacaj afekata za krivičnu odgovornost, JRKK, br 8, Beograd, 1980. str 30.

<sup>53</sup> Vidi više: Peau J., *Mentally Disordered Offenders*, in: *The Oxford handbook of Criminology*, Clarendon Press, Oxford, 1997., pp. 661- 701

krivičnog djela može biti oslobođen odgovornosti u situacijama kad to zakon propisuje. Razlozi za oslobađanje mogu biti različiti, a danas se najčešće propisuju situacije kad je učinilac djelo učinio u krajnjoj nuždi, nužnoj odbrani, neuračunljivosti, i sl. Prema Krivičnom zakonu BiH krivica postoji ako je počinitelj u vrijeme učinjenja krivičnog djela bio uračunljiv i pri tome postupao sa umišljajem. Krivica za krivično djelo postoji i ako je počinitelj postupao iz nehata, ako je to zakonom izričito predviđeno.<sup>54</sup>

Ličnost delinkventa i njegova krivična odgovornost izloženi su različitim djelovanjem socijalnih, ličnih i bioloških faktora koji uslovljavaju njegovo ponašanje. Reakcijom na različite spoljašnje faktore dolazi do individualnog ispoljavanja ličnosti i njegovog djelovanja u društvenoj sredini. Iz reakcije koju ličnost ispoljava na utjecaj objektivnih i subjektivnih faktora, proizlazi odgovornost za takvo reakciju, koja u zavisnosti od reakcije može biti moralna, politička, krivičnopravna i dr. Kada se radi o odgovornosti za vršenje krivičnih djela, samo krivično djelo i njegov počinitelj čine dvije strane istog pitanja. Obje strane su povezane u objektivnom procesu i moraju se povezati. Naime, odgovornost za izvršeno krivično djelo mora se bazirati na proučavanju djela i na razrješenju ličnosti njegovog izvršioca, odnosno na proučavanju psihičke strukture i svih drugih ličnih elemenata, po kojima se može suditi u vezi sa izvršenim djelom.<sup>55</sup>

Ukoliko je riječ o normalnoj osobi, tj. o osobi sa zdravim psihičkim funkcijama, krivično djelo je svjestan akt, ali ipak akt koji ima određene uzroke zbog kojih je učinjen. Uračunljivost je jedan o najvažnijih instituta krivičnog prava i najuže je vezan za krivicu i krivičnu odgovornost. O ovom krivičnopravnom institutu postignut je visok stepen pravno teorijske usaglašenosti o čemu svjedoči i približno indentično definisanje tog instituta u zakonodavstvu BiH i zemljama iz neposrednog okruženja. Tako se danas

uračunljivost u krivičnom zakonodavstvu definiše kao sposobnost za krivicu, a da bi određena osoba bila odgovorna, ona mora imati sposobnost da shvati značaj svoga djela i da se u skladu sa tom sposobnošću vlada. Funkcija uračunljivosti je upravo u tome da odredi konstitucionalne sposobnosti počinitelja za krivnju, imajući pri tome na umu da je krivnja odgovornost za počinjeno djelo, a ne skup nekih negativnih osobina ličnosti, odnosno doli et culpaecapacitas.<sup>56</sup>

Uračunljivost je takvo stanje koje nije trajnog karaktera i u krivičnom pravu ono predstavlja odnos pojedinca prema nekoj od zabranjenih radnji. Krivično ponašanje varira u različitim skupinama učinitelja krivičnih djela a uzroci se mogu tražiti između pojedinca i društvene zajednice. Multidisciplinarni naponi i integrirajuća istraživanja psihijatrije, prava, forenzike, kriminologije doveli bi do kvalitetnijih otkrića o uzrocima delikventnog ponašanja.<sup>57</sup>

Krivični zakoni u Bosni i Hercegovini predviđaju da krivično djelo može izvršiti samo uračunljiv i kriv učinilac. Uslov za izricanje krivične sankcije je vinost, a kako neuračunljivo lice ne može biti vino, ono ne može biti ni kažnjeno.<sup>58</sup> Zbog ovakvog modela napušten je dvojni koncept kazne i mjere bezbjednosti: kazna za uračunljivog i vinog učinioca, a mera bezbednosti za neuračunljivog učinioca.<sup>59</sup>

Pošto se uračunljivost u krivičnom pravu pretpostavlja, ona se dokazuje u svakom konkretnom slučaju kad postoji sumnja da je ona isključena, da je smanjena, odnosno bitno smanjena. Da bi čovjek bio kriv i kažnjen, on mora posjedovati kao prvo, određene intelektualne i voljne sposobnosti, kapacitet. Preciznije, on mora posjedovati

<sup>56</sup>Bačić F., Krivično pravo, opći dio, Informator, Zagreb, 1995., str. 194.

<sup>57</sup>Dahlin K i dr.: Mentallydisorderedcriminaloffenders: Legal andcriminologicalperspectives, Volume 32, Issue 6, November–December 2009., Pages 377–382, InternationalJournalofLawandPsychiatry, Canada

<sup>58</sup>Simović, M., Simović, V.: Osnovni problemi u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini sa licima koja imaju duševne smetnje, Pravni život, br. 9, Beograd, 2007., str. 677.

<sup>59</sup>Uporedi: Simović, M., Simović, V.: op. cit, str. 677 ;Zadrić M., Zaštita prava lica sa duševnim smetnjama , Pravna misao, br. 11- 12, Sarajevo, 2006., str. 100

<sup>54</sup> Krivični zakon BiH, "Sl. GlasnikBiH", broj 03/2003., član 33., stav. 1. i 2.

<sup>55</sup>Janković N.; Jovanović A., op.cit., str. 406 i dalje.



normalnu duševnu ili voljnu dispoziciju koja mu omogućuje da shvati prinudnu normu i da sledi njenu zapovest.<sup>60</sup>

Polazeći od toga, smatra se da je institut krivične odgovornosti širi od instituta uračunljivosti, a može se reći da je uračunljivost samo jedan od njezinih elemenata. S druge strane, krivica je istovremeno i uža od uračunljivosti, jer je uračunljivost sposobnost za krivicu, dok je sama krivica konkretizacija te sposobnosti.

## 2. Korporativna sigurnost

### 2.1. Pojmovno određenje

Korporativna sigurnost je relativno mlada naučna disciplina. U historijskom diskursu sagledavano ona je bila poznata još u prvim ljudskim zajednicama. Zaštita lične svojine, plemensko organizovanje zajednice i sl. primjeri su da je ona stara koliko i samo društvo. Iako je ovaj institut već dugo prisutan u Evropi i svijetu, isti u našem okruženju i u BiH sa naučnog i praktičnog aspekta počinje da egzistira tek od prije dvije decenije. Korporativna sigurnost je jedan mali dio nacionalne sigurnosti svake zemlje, ali još uvijek nije našla svoje mjesto u punom kapacitetu kako u teoriji tako ni u praksi većine zemalja u okruženju. Korporativna sigurnost je jedna oblast sigurnosti koja ima značajno mjesto u svakoj društvenoj zajednici sa manjim ili većim spoznajama o istoj. Od najstarijih vremena pa do nastanka prvih organizovanih zajednica - država, sigurnost je bila izraz stanja društvenih odnosa i pitanje na koje se neprekidno traže odgovori. U uslovima visokog napretka i globalizacije na međunarodnim tržištima, kao i sve većih tehnoloških izazova, posebno u nekim društvenim procesima ili granama, kao što su područja informatike i telekomunikacija, korporativna sigurnost predstavlja logičan korak u razvoju svake kompanije, u cilju zaštite svih oblika poslovanja korporacije i nesmetanog razvoja i napredovanja. Prijetnje s kojima se danas svaka kompanija svakodnevno suočava, kao što su organizirani gospodarski kriminal i razne finansijske malverzacije, ali i „tradicionalni“ problemi poput krađa ili nemara radnika, zahtijevaju da se s njima suoči osnivanjem posebnog sektora unutar

firme ili angažmanom vanjskih suradnika s bogatim iskustvom u rješavanju takvih situacija. Sam terminološki naziv nam govori da se radi o oblasti sastavljenoj od dva izraza ili pojma i dvije oblasti koja označava skup pojedinaca organizovanih u privrednom smislu kao korporacija, koja može imati društveni ili privatni vid vlasništva. Drugi termin ili oblast o kojoj govorimo je sigurnost koja je takođe sastavljena od više sistema pod sigurnosti a može biti i jeste organizovana kao javna ili društvena i privatna. Danas postoji mnogo definicija korporativne sigurnosti od različitih autora sa različitim sadržajem. Mi ćemo u ovom radu izdvojiti nekoliko i to od autora iz našeg okruženja. Ono što sve one obuhvataju je to, da korporativna sigurnost predstavlja skup mjera i radnji na zaštiti imovine i lica u određenoj korporaciji, bila ona u vlasništvu države ili privatnog lica. Svaka od definicija pomoći će nam da bolje razumijemo kako sam termin korporativne sigurnosti tako i odnose između korporativne sigurnosti i krivične odgovornosti. Radi se o dva instituta koji imaju uzajamnu vezu i uzajamnu posljedicu, normiranu i na međunarodnom i na nacionalnom nivou. Korporativna sigurnost, po definiciji, je integralna sigurnost u kojoj su objedinjeni različiti sadržaji, poslovi i aktivnosti i brojni subjekti unutar poslovnog sistema koji koristeći različite procedure, taktičke postupke ovlašćenja i sl., obavljaju niz neophodnih sigurnosnih zaštitnih mera i aktivnosti u ostvarivanju jedinstvenog cilja.<sup>61</sup>

Prema nekim autorima „korporativna sigurnost predstavlja stratešku funkciju kompanije, koja ima za cilj ostvarivanje sigurnosti poslovnog uspeha korporacije, što podrazumeva: eliminaciju svih rizika i ugrožavanja koji mogu uticati na poslovne aktivnosti i ostvarenje poslovnog uspeha; svodenje ugrožavajućih učinaka na najmanju moguću meru; poslovno funkcionisanje u uslovima kriza (crisismanagement), te prevladavanje kriza i ponovno normalno poslovanje”.<sup>62</sup>

<sup>61</sup>Komarčević M i dr., Korporativna bezbednost, Beograd, 2011. str.16

<sup>62</sup> Ivandić Vidović Darija, Karlović Lidija, Ostojić Alen, op. cit., str.

<sup>60</sup> Drakić D., op.cit., str. 49, 50.

Milan Milošević ukazuje na to da je korporativna bezbednost po svojoj definiciji integrisana jer obuhvata obavljanje više različitih funkcija koje je potrebno sinhronizovati. Kao takva, ona predstavlja funkciju korporacije koja kontroliše i upravlja koordinacijom svih delatnosti unutar poslovnog subjekta koje se tiču bezbednosti, kontinuiteta i sigurnosti. Postojanje efikasnog sistema korporativne bezbednosti štiti kompaniju od svih ugrožavajućih delovanja, uspostavlja osnovu za donošenje upravljačkih odluka, obezbeđuje top-menadžmentu pristup poverljivim informacijama i formira procese i procedure koji onemogućavaju odlivanje zaštićenih podataka iz korporacije.<sup>63</sup>

Svaki društveni problem ima svoje područje u kojem djeluje i subjekte koji su vezani za njega pa tako i korporativna sigurnost. Takva područja su izazov za razne grupe naučnika i istraživača sve sa ciljem detekcije problema i pronalaženja kvalitetnog odgovora. Istraživanja koja se obavljaju mogu imati svoj širi i uži društveni značaj s obzirom na društvenu zainteresovanost. Shodno tome i korporativna sigurnost ima predmet svog istraživanja koji može biti širi i uži. Predmet istraživanja u širem smislu obuhvata sve poslove i aktivnosti koje se planski i organizovano preduzimaju od strane zaposlenih, unutrašnjih organizacionih jedinica, službisektora i sl., menadžera preduzeća ili poslovnog sistema, ali i aktivnosti eksternih subjekata (državnih organa i agencija) u cilju stvaranja što povoljnijih uslova za normalan rad i poslovanje tog privrednog subjekta, uključujući tu i identifikaciju mogućih opasnosti, pretnji i rizika, njihovo predupređivanje ili otklanjanje njihovih posledica. U užem smislu, predmet istraživanja predstavlja sistem ili model organizacije bezbednosti i zaštite lica, imovine i poslovanja unutar privrednog sistema, gde se taj sistem posmatra

isključivo kao samozaštitna delatnost. Nakon određivanja samog predmeta istraživanja, neophodno je tačno utvrditi i s tim u vezi precizno odrediti granice, odnosno tačno dimenzionisati njegove koordinate i predmetni okvir. U skladu sa tim, predmet istraživanja korporativne sigurnost obuhvata sledeće elemente: projektovanje i planiranje sistema bezbednosti korporacije, procenu ugroženosti, procenu rizika, izradu planova i elaborata za sprovođenje bezbednosnih procedura i postupaka, izradu bezbednosne politike i strategije, organizovanje posebnih organizacijskih celina, sektora, službi (ili formiranje posebnih referata ili određivanje odgovornih lica) za obavljanje različitih bezbednosno-zaštitnih poslova, npr., služba obezbeđenja, služba zaštite na radu, služba za zaštitu od požara, zaštitu životne sredine, tajnih podataka itd.<sup>64</sup>

Danas su korporacije u BiH izložene različitim oblicima ugrožavanja i prijetnji koje mogu u nekim segmentima biti i katasrofalne. Izvori i oblici ugrožavanja bezbednosti korporacija mogu biti: tehničko-tehnološki akcidenti; elementarne nepogode; krivična dela kojima se nanosi šteta poslovnom subjektu (diverzije, terorizam, sabotaze, uništenje ili oštećenje sredstava za proizvodnju i uništenje proizvoda); krivična dela klasičnog kriminaliteta; krivična dela privrednog kriminaliteta koja vrše zaposleni, najčešće u sprezi sa poslovnim partnerima (zloupotreba, korupcija, mito, pronevera, pljačka, ugovaranje ili poslovanje na štetu kompanije); krivična dela izazivanja opšte opasnosti i krivična dela protiv zdravlja ljudi i životne sredine; krivična dela upotrebom informatičkih tehnologija; saobraćajne nesreće i nezgode; odlivanje poverljivih podataka; prekršaji (kršenje radne discipline, odstupanje od propisane organizacije rada, prekoračenje ili uzurpiranje nadležnosti i ovlašćenja, nesprovođenje ili delimičnosprovođenje propisanih procedura, nesavesno

<sup>63</sup>Videti: Milošević Milan, „Pojam i sadržaji korporativne bezbednosti”, u: Naučni skup „Dani bezbednosti” na temu: „Korporativna bezbednost – rizici, prijetnje i mjere zaštite” (Zbornik radova), Fakultet za bezbednost i zaštitu Univerziteta Sinergija, Banja Luka 2010., str. 59–60

<sup>64</sup>Komarčević M i dr., str., 18 i 19

poslovanje); socijalni i drugi nemiri unutar korporacije.<sup>65</sup>

### 3. Krivčna odgovornost i korporativna sigurnost

Vršeći određene radnje povjerene im zakonima ovlaštene osobe, pojedinci i pravne osobe u korporaciji, kako je to propisano novim krivičnim zakonima u BiH u obavljanju redovnih poslova mogu počinuti određena krivična djela. Za takve oblike nezakonitih radnji KZ propisuje krivičnu odgovornost i kazne za protivpravno djelovanje. Preciznije definisano, takvi oblici protivzakonitog postupanja u literaturi se nazivaju korporacijski kriminal. Iako ne postoji precizna definicija ovog oblika kriminala, on se može definisati kao imovinski kriminal ili "kriminal bijelih kragni".

Zlata Đurđević ocenjuje da su područja u kojima se vrše kriminalne radnje korporacija heterogena, te da se taj vid kriminaliteta najčešće ispoljava u oblasti privrednog poslovanja (utaje poreza, pronevere, falsifikovanje novca, zloupotrebe stečaja, kreditne i računovodstvene prevare, falsifikovanja poslovnih knjiga u cilju prevare akcionara, kršenje prava konkurencije, pranje novca, insidertrading, trgovačka korupcija i slično). Ona ukazuje i na takozvani prigodno organizovani kriminalitet, tj. na situaciju u kojoj više poslovnih subjekata, koji inače zakonito posluju, kad im se ukaže odgovarajuća prilika, zajednički i planski vrše određeni vid organizovane kriminalne delatnosti.<sup>66</sup> Organizaciona struktura koja se uspostavlja u okviru korporacije zasniva se na raščlanjavanju njenih ukupnih zadataka na pojedinačne zadatke, na formiranju organizacionih jedinica kao nosilaca obavljanja određenih zajedničkih zadataka, te na uspostavljanju takvih mehanizama koordinacije koji omogućavaju obavljanje

zadataka na svim nivoima povezivanja poslovnih procesa.<sup>67</sup>

U takvoj organizacionoj strukturi kompanija, odgovornost za korporativnu bezbednost kompanija nose: top-menadžeri (uprava) i rukovodioci na svim nivoima odlučivanja; nadzorni komitet, tj. ekspertsoteloo čiji je zadatak da prati i unapređuje bezbednosne aspekte poslovanja; menadžeri za bezbednost (CSO – ChiefSecurityOfficer), operativni timovi, projektanti i realizatori komponenata bezbednosnih poslovnih principa i svi zaposleni u kompaniji. U nekim kompanijama u Srbiji i Bosni i Hercegovini, uglavnom onima koje nemaju posebnu organizacionu jedinicu korporativne bezbednosti, postoji i funkcija direktora bezbednosti.<sup>68</sup>

Ta pozicija u određenoj korporaciji nosi najvišu odgovornost u procesima korporacijske sigurnosti, uključujući i krivičnu odgovornost za djela propisana Zakonima BiH. Pored odgovornosti fizičkih lica, u posljednje vrijeme sve je aktuelnije i pitanje krivične i druge odgovornosti pravnih osoba, koja se ne temelji na subjektivnoj krivnji, nego na težini posljedice posmatranoj u vezi sa djelovanjem ili propuštanjem djelovanja pravne osobe. U suvremenom je kaznenom pravu odavno napuštena teorija fikcije prema kojoj pravne osobe ne mogu kazneno odgovarati zbog toga što nisu sposobne ostvariti bitne elemente pojma kaznenog djela - radnju i krivnju.<sup>69</sup>

Prema nekim autorima dosljedno provođenje načela krivnje pravne osobe moguće je provesti samo ukoliko se odgovornost pravne osobe utemelji na krivnji odgovorne osobe. Praktično to znači da bi se pravna osoba mogla osuditi za prijestup ili prekršaj samo ako se odgovornoj fizičkoj osobi dokažu svi

<sup>65</sup>Trivan D.,Korporativna bezbednost,Beograd,2012.s tr.,42 i 43

<sup>66</sup>Đurđević Zlata, „Kaznena odgovornost i kazneni postupak prema pravnim osobama u Republici Hrvatskoj”, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vo l. 10, br. 2, Pravni fakultet, Zagreb 2003, str. 722–725.

<sup>67</sup>Ivandić Vidović Darija, Karlović Lidija, Ostojić Al en, op. cit., str. 67.

<sup>68</sup>Trivan. D.,Korporativna bezbednost,Beograd,2012. str.,125

<sup>69</sup>Derenčinović. D.,Odgovornost pravnih osoba u hrvatskom kaznenom pravu,Hrvatska pravna revija,2012 .str.20

sastojci krivnje, a to znači ubrojivost, namjera ili nehaj i svijest o protupravnosti.<sup>70</sup> Temelj odgovornosti pravne osobe je krivnja odgovorne osobe za kažnjivo djelo (kazneno djelo, prekršaj). Odgovornost pravne osobe za kažnjiva djela ne smije biti supstitut odgovornosti fizičke osobe. S obzirom da se radi o dva potpuno različita pravna subjekta, kaznenopravna represija u širem smislu mora biti maksimalno prilagođena specifičnostima svakoga od tih subjekata. Krivična odgovornost pravne osobe, za razliku od iste prema fizičkim osobama, neće se temeljiti na stupnju subjektivne krivnje, već na težini posljedice promatranoj u vezi s djelovanjem ili kaznenopravno relevantnim propustom pravne osobe.<sup>71</sup>

### Zaključak

Krivična odgovornost i korporativna sigurnost su dva pravna pojma i instituta koja se vrlo često pojavljuju u krivičnom pravu. Kako smo vidjeli u ovom radu, radi se o dva instituta koji čine dva područja, uzročno i posljedično, u pravnom i sigurnosnom smislu međusobno povezana u teoriji i praksi krivičnog prava. Upravljanje korporacijama nezamislivo je bez odgovornosti koju reguliše više normativnih akata u samoj korporaciji, ali i krivičnom zakonodavstvu svake društvene zajednice. Izvori i oblici ugrožavanja korporacije mogu biti različiti o čemu smo govorili u radu, kao što i odgovornost može biti različita s obzirom na težinu prekršene društvene norme i posljedice koja je proizišla iz protivpravnog djelovanja. Krivičnu odgovornost za korporativnu sigurnost kompanija imaju prije svih: menadžeri (uprava) i rukovodioci na svim nivoima odlučivanja, nadzorna ili upravna tijela u korporaciji, menadžeri za sigurnost, operativni timovi, projektanti i realizatori komponenata sigurnosti i svi zaposleni u kompaniji. Pored odgovornosti fizičkih lica u posljednje vrijeme sve je aktuelnije i

pitanje krivične i druge odgovornosti pravnih osoba, koja se ne temelji na subjektivnoj krivnji, nego na težini posljedice posmatranoj u vezi sa djelovanjem ili propuštanjem djelovanja pravne osobe. Odredbe o krivičnoj odgovornost pravne osobe uvedene su u naše zakonodavstvo izmjenama 2003. godine, ali u praksi još nije zaživjela u punom kapacitetu.

### Literatura

- [1] Babič M i Marković I., op.cit.str.271
- [2] Bačić F., Krivično pravo, opći dio, Informator, Zagreb, 1995, str. 194.
- [3] Buturović J., Znacaj afekata za krivičnu odgovornost, JRKK, br 8, Beograd, 1980, str 30.
- [4] Ćirić J., op.cit.str. 68-69. Autor u jednom poglavlju knjige obrađuje uračunljivost i objektivnu odgovornost i postavlja pitanje da li se kroz objektivizaciju psiholoških fenomena normalnosti i uračunljivosti u stvari dolazi do objektivizacije odgovornosti. Dalje konstatuje da odnos prava sa jedne strane, psihologije i psihijatrije sa druge strane, u praksi se često svodi na odnos čistog formalizma, što indirektno uvodi objektivnu odgovornost u pravo.
- [5] Dahlin K i dr.: Mentally disordered criminal offenders: Legal and criminological perspectives, Volume 32, Issue 6, November–December 2009, Pages 377–382, International Journal of Law and Psychiatry, Canada
- [6] Derenčinović. D., Odgovornost pravnih osoba u hrvatskom kaznenom pravu, Hrvatska pravna revija, 2012. str. 20
- [7] Derenčinović. D., Odgovornost pravnih osoba u hrvatskom kaznenom pravu, Hrvatska pravna revija, 2012. str. 22
- [8] Drakić D., op. cit., str. 49, 50.
- [9] Đurđević Zlata, „Kaznena odgovornost i kazneni postupak prema pravnim osobama u Republici Hrvatskoj”, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 10, br. 2, Pravni fakultet, Zagreb 2003, str. 722–725.
- [10] Ivandić Vidović Darija, Karlović Lidija, Ostojić Alen, op. cit., str.
- [11] Ivandić Vidović Darija, Karlović Lidija, Ostojić Alen, op. cit., str. 67.

<sup>70</sup>Novoselac. P., Krivnja u prijestupnom i prekršajnom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 8., br. 1/2001., str. 52. 35

<sup>71</sup>Derenčinović. D., Odgovornost pravnih osoba u hrvatskom kaznenom pravu, Hrvatska pravna revija, 2012. str. 22



- [12] Janković N.; Jovanović A., op.cit., str. 406 i dalje.
- [13] Jovašević D i Petrović B., Novi koncept krivice u krivičnom pravu Srbije, Zbornik radova Pravnog Fakulteta u Nišu, broj: XLVII/2006. str. 36-40. (vidi više)
- [14] Kambovski V., op.cit. str. 387
- [15] Komarčević M i dr., Korporativna bezbednost, Beograd, 2011, str. 16
- [16] Komarčević M i dr., str., 18 i 19
- [17] Krivični zakon BiH, "Sl. glasnik BiH", broj 03/2003, član 33., stav. 1. i 2.
- [18] KZ BiH ("Sl. glasnik BiH", broj 8/10), ("Sl. novine F BiH", broj 42/10). Isto je urađeno i u KZ RS 2010. godine, dok je u KZ BD ostao termin krivična odgovornost.
- [19] KZ BiH Čl. 33
- [20] Milošević Milan, „Pojam i sadržaji korporativne bezbednosti”, u: Naučni skup „Dani bezbjednosti” na temu: „Korporativna bezbjednost – rizici, prijetnje i mjere zaštite” (Zbornik radova), Fakultet za bezbjednost i zaštitu Univerziteta Sinergija, Banja Luka 2010, str. 59–60 (vidjeti)
- [21] Nešić Lj., Krivično pravo: opšti deo, VŠUP, Beograd, 1999, str. 147.
- [22] Novoselac P., op.cit. str. 236
- [23] Novoselac P., Krivnja u prijestupovnom i prekršajnom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 8., br. 1/2001., str. 52. 35
- [24] Peau J., Mentaly Disordered Offenders, in: The Oxford handbook of Criminology, Claredon Press, Oxford, 1997, pp. 661-701. (vidi više)
- [25] Simović, M., Simović, V.: op. cit, str. 677; Zadrić M., Zaštita prava lica sa duševnim smetnjama, Pravna misao, br. 11-12, Sarajevo, 2006, str. 100 (uporedi)
- [26] Simović, M., Simović, V.: Osnovni problemi u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini sa licima koja imaju duševne smetnje, Pravni život, br. 9, Beograd, 2007, str. 677.
- [27] Srzentić N. i dr., op.cit, str. 67.
- [28] Trivan D., Korporativna bezbednost, Beograd, 2012. str., 42 i 43
- [29] Trivan. D., Korporativna bezbednost